

שלוש שלומות הן/ הקדמה לספר בשם זה מאת הרב פלדמן

שמו של הספר

שמו של ספרנו זה שאוב מן המימרא שבגמרא: שלוש שלומות הן- נהר, ציפור וקדירה- הרואה אחד מאלה בחלומו, יצפה לשלום. שלושת הדברים הללו מסמלים שלום, שכן מייצגים הם שלוש רמות אפשריות של שלום ביחסי אנוש. בתפיסה רחבה יותר, הם מתארים אף את שלבי ההתפתחות של חיי נישואין מוצלחים, ואשר על כן, מתאימים הם לשמש תבנית יסוד לרעיונות המובעים בספרנו זה.

המדרגה הנמוכה ביותר של שלום הינה העדר של עימות; שלום במובן השלילי. מצב זה מתקיים כאשר שני אנשים או שתי קבוצות נקשרים לצורך מימוש האינטרסים ההדדיים שלהם. למרות שיש יחסי גומלין פעילים ביניהם, הי כל שותף נשאר יחידה עצמאית ונפרדת. הנהר הוא המסמל שלום זה. נהר הוא נתיב תובלה קלאסי, המקשר שתי ערים בקשרי מסחר, ועל כן מייצג הוא יחסים במתקיימים בין שתי ישויות, אשר תועלתן ההדדית בלבד היא הקושרת אותן זו אל זו.

רמה גבוהה יותר של שלום, היא זו הקיימת כאשר שני אנשים או שתי קבוצות פועלים יחד למען השגת מטרה משותפת, אליה לא היה יכולה להגיע כל אחד מהם בכוחות עצמו- כגון בני אדם יחידים המתאגדים כדי לבנות גורד שחקים, חברות המתאחדות לקיים מונופולים על מנת לשפר את יכולת התמודדותן על שוק הצריכה, אומות המצטרפות זו לזו בבריתות הגנה הדדיות. דבר מאלו לא יכול היה להתבצע כל פרט בפני עצמו. רק על ידי המאמצים המשותפים של הפרטים הפועלים כמכלול, ניתן להגשים את המטרות הרצויות. אין כאן דו-קיום גרידא, אלא שלום של עשייה משותפת להשגת יעדים שאלמלא השלום לא ניתן היה להשיגם.

הקדירה, היא המסמלת שלום מסוג זה. הקדירה מתוכננת להכנת אוכל על ידי ניצול כוחותיהם המנוגדים של האש והמים. אילו היינו שורים את האוכל במים לבדם, היה מפסיד את טעמו ומתקלקל. אילו הנחנוהו ישירות על האש, היה נחרך. פעולת התיווך של הקדירה, היא שיצרה את התנאים המתאימים לבשל. הקדירה משתמשת בתכונתם של המים לשמור חום, ומאידך, בכוחה של האש ליצור חום, כדי להפיק מוצר מוגמר הראוי לאכילה. הקדירה אם כן השכינה שלום פורה בין האש והמים.

הציפור היא המסמלת את הרמה העילאית ביותר הגלומה במושג "שלום". לציפור יש שתי תכונות שונות- מחד גיסא יש לה את היכולת להתקיים על הארץ, ומאידך גיסא יש לה היכולת לראות במרומים. שתי תכונות אלו אינן כישורים נפרדים השוכנים זה בצדו של זה, אלא פרטים של מנגנון אחד המתפקד כהלכה בשתי הרשויות. אורח הילוכה של הציפור על פני הקרקע מושפע ממבנה גופה המיוחד, המאפשר לה לעוף, וכן להיפך, אופן מעופה בשמים מותאם לדרך בה היא מדדה על הארץ. הציפור הינה בריה שוכנת ארץ ודואה במרומים גם יחד, ולכן מסמלת היא שלום שבו התמזגו שני טבעים, שתי ישויות לשלימות אחת.

כל אחת משלוש הרמות האלה של המושג "שלום" יכולה להימצא בחיי הנישואין, כאשר כל רמה משקפת את מדרגת ההפנמה של המושג שלום בחיים המשותפים של איש ואישה.

הרמה הנמוכה ביותר של חיי נישואין היא שלום נהר. כל שותף מוכן למלא את חובותיו כלפי בן זוגו בדיוקנות, אולם כל אחד מהם ממשיך לחיות את חייו האישיים בנפרד. הם למדו כיצד להימנע מחיכוכים ולחיות יחד בשלווה, אבל אף על פי שאין מריבות ביניהם, רמת הקשר הרגשי ביניהם נמוכה מאד.

הרמה השנייה- שלום הקדירה, קיימת בנישואין בה הציבו בני הזוג לעצמם יעדים, אליהם לא יכולים להגיע בנפרד. מתוך פעילותם המשותפת להשגת היעדים נוצרת בליבו של כל אחד מהם התחושה, ששותפות בן זוגו חיונית עבורו, ואזי מתחיל להתרקם קשר רגשי ביניהם, קשר המבוסס על תלות הדדית. שלא כמו ברמה הראשונה, שלום זה הופך להיות חלק ממהות הווייתם הפנימית.

חיי הנישואין, מעצם טבעם, מובילים בד"כ לסוג זה של שלום. איש מבני הזוג אינו יכול להשתכר כדי מחיה ולנהל את משק הבית בעת ובעונה אחת, אף אחד מהם אינו יכול למלא הן את תפקיד האב והן את תפקיד האם, הם זקוקים זה לזו כדי ליצור בית חי ומתפקד. אולם למרות שניהול הבית והאחריות למשפחה יוצרים קשר ותלות הדדית בין האיש ואשתו הרגש הקושר אותם זה לזו עדיין נשאר, כדברי המשנה באבות, "אהבה התלויה בדבר". למעשה הנישואין מסוג זה אינם אלא מכשיר, אמצעי להשיג את מטרותיהם, ועם העלמן של מטרות אלו, נמוג גם הקשר ביניהם.

מקרי הגרושין הנפוצים בעולם המודרני בין זוגות בגיל העמידה, מתרחשים בנישואין אשר מעולם לא עברו את השלב של "שלום הקדירה". כאשר מגיע זמן בו נחלשת המשיכה הפיזית, כאשר הילדים גדלים ופורחים מהבית, ובמיוחד כאשר האישה אינה זקוקה עוד לתמיכתו של הבעל, אזי אין כל גורם שיקשור את בני הזוג זה לזו, שכן מטרותיהם. המשותפות חלפו הלכו להן. כפי שמסיימת המשנה המצוטטת לעיל: "בטל דבר בטלה אהבה".

הרמה השלישית והעלאית של שלום בחיי הנישואין, היא זו אשר בה הפך השלום לחלק בלתי נפרד מעצם מהותם של בני הזוג. כל שותף לנישואין חש כלפי זולתו תחושה עמוקה של זהות, וזהו שלום הנובע מתוך תחושת הזדהות עמוקה שיש לכל אחד מן השותפים לבן זוגו. יחסי- הגומלין ביניהם הפכו כה חיוניים ורבי משמעות עד שאין אחד מהם רואה את עצמו כישות נבדלת. קשר רגשי נוצר ביניהם, קשר העומד מעל לכל תחושה של תלות הדדית או מחשבה אודות טובות- הנאה. כל אחד מבני הזוג נהיה רגיש לצרכים של זולתו כאילו היו אלו הצרכים שלו עצמו. כל אחד מאושר להעניק לבן- הזוג כשם שהוא מאושר לקבל ממנו. אין כל תחושה נפרדת של המושג "אני", רק המושג "אנחנו" קיים. ביניהם שוררת אהבה שאינה תלויה בדבר- אהבה בלתי אנוכית המתעלה מעל כל סיבה.

זהו שלב הנישואין אותו מתאר הנביא מלאכי במילים: "והיא חברתך ואשת בריתך". "אשת בריתך" הינו ביטוי הולם ביותר לשלב זה, שכן המילה "ברית" אומרים המפרשים נגזרת מ"בריא" שני השותפים לברית הפכו חלק מבריאיה חדשה, ישות חדשה. נישואין כברית הינם אם כן נישואין בדרגת שלמותם המוחלטת. זהו שלום הציפור- שניים שהם אחד.

מהי דרך המלך המובילה לדרגה עילאית זו של חיי הנישואין? התשובה היא, כי שלום הציפור תלוי בשלום הקדירה, וזה מצדו נסמך על שלום הנהר. כלומר, בני הזוג יכולים להתקשר זה עם זה בקשר מושלם(שלום הציפור) רק לאחר שחיו ופעלו יחד בהצלחה(שלום הקדירה) שכן רק כך יקנו את תחושת האיוון ההדדי, אמון אשר בלעדיו לא תוכל להיווצר זהות מוחלטת ביניהם. ברם, בני הזוג לא יוכלו לחיות ולפעול יחד, אלא לאחר שיוכלו לקיים ביניהם מערכת יחסים אנושית בסיסית(שלום הנהר). מעתה, ניתן להרחיב את כוונת דברי חז"ל כך: כל הרואה בביתו נהר המוביל לקדירה ובעקבותיה- ציפור, מובטח לו שלום בית מושלם.

סדר הדברים במאמר חז"ל, "נהר, ציפור וקדירה" סודר לפי שני הקצוות- נהר וציפור- וסוג השלום האמצעי- קדירה- המקשר ביניהם. אבל הסדר הכרונולוגי והביצועי, שהוא הסדר שמעניין אותנו בספרנו זה, הוא נהר קדירה וציפור.

רוב הנישואין נכשלים, ונשארים בדרגה של שלום הנהר. בני הזוג לא למדו להתייחס זה לזה כראוי, בכבוד ובאדיבות, ללא גילויי כעס למיניהם. מכיוון שמערכת- יחסים תקינה היא היסוד להצלחה בחיי הנישואין, רובו של הספר עוסק בדרך לרכישת סוג זה של שלום. פירוש הדבר הוא התמודדות עם הבעיות הבאות: מהי מטרת חיי הנישואין? אלו מחויבויות כרוכות בהם? כיצד צריכים האיש והאישה להתייחס זה לזה? איך אפשר להכיר את צרכיו של בן הזוג? כיצד להתגבר על הכעס? כאשר תיפתרנה בעיות יסודיות אלו, יוכלו בני הזוג לפעול יחד, מתוך שלום, למען השגת מטרות חיהם, וקשר של אהבה יתחיל להתקדם ביניהם. אזי סלולה הדרך אל הרמה הנישגבת ביותר של חיי הנישואין: "והיא חברתך ואשת בריתך".

מדוע נכשלים הנישואין

כל מריבה בין בעל לאישה היא הרסנית, היא נוטלת את הטעם מן החיים ומונעת כל פעילות פוריה. המחלוקת פותחת מעגל מכאיב של כעס, עלבון ונקמה, מעגל אשר אם יחזור על עצמו, לעיתים קרובות מידי, יכול להסתיים בגירושין.

מנקודת מבט תורנית, קשה לכאורה להבין את קשיי הנישואין. התורה מלמדת אותנו כי הנישואין נוצרו לטובת האדם, כמו שנאמר: "לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו" איך יתכן איפה שדרך חיים המיועדת על ידי הקב"ה לשיפור חיי האדם, ואשר העדרה מוגדר כ"לא טוב" תגרום ייסורים כה רבים?

בורא עולם ית' יצר ועיצב את כל פלאי הבריאה- מהמכניקה המושלמת של האטום, עד לנפלאות התא החי, עד לאיזון האקולוגי המושלם שבטבע- ואילו ביחס לאיש ואישה, נראה כי משהו פועל לא כשורה. אמנם במישור הביולוגי פועלים הם יחד בתאום נפלא אך במישור הרגשי אין הדברים נראים כך.

הפלא הולך וגובר, בשים לב לכך, שהנישואין נוצרו בעיקר כדי לספק את צרכיו הרגשים של האדם. והלא חוסר התאמה במישור הרגשי הוא הוא הגורם לכך שנישואין מסתיימים בכישלון. מדוע אם כן לא התקיימה כביכול עצת הבורא?

התשובה בקצרה היא שהאדם בעצמו מביא על עצמו את הכשילון בכך שאינו משתמש באופן נכון ביצירה הנקראת נישואין.

מדוע נוצרו הנישואין?

חיי הנישואין הם מצבו הטבעי של האדם כפי שנאמר: "זכר ונקבה בראם". בהסתמכם על פסוק זה אומרים חז"ל כי אדם שאינו נשוי אינו נקרא אדם במלא מובן המילה – "כל יהודי שאין לו אישה, אינו אדם". זאת אומרת, האדם אינו מסוגל לתפקד בצורתו הנורמלית מחוץ למסגרת הנישואין. אם כן נוכל להבין היטב מדוע נאמר "לא טוב היות האדם לבדו".

הנישואין מטיבים עם האדם בכל תחומי החיים, אם נתבונן בכל הבעיות הנפתרות על ידי הנישואין, לא זו בלבד שנראה בבירור ביצירתם את יד ה' אלא גם לא נוכל להגדירם אחרת מאשר "נס".

חיי האדם מתנהלים בשלושה מישורים: פיזי, רגשי ורוחני. בכל אחד מן המישורים הללו תורמים הנישואין תרומה חיונית.

השפעת הנישואין במישור הפיזי היא המגלית ביותר לעין. ראשית כל פותרים הנישואין את בעיית קיום המין האנושי, עצם העמדת צאצאים אינה מבטיחה קיום זה. יצור אנושי זקוק לטיפול מורכב ומתוחכם בשנות התפתחותו כדי שישגדל בצורה נורמלית. במשך שני העשורים הראשונים לחייו דרושות לו צומת לב ללא גבול, סביב רוויות אהבה וחמימות, והדרכה חינוכית מתמדת, שום מסגרת מחוץ למסגרת הנישואין אינה יכולה לספק צרכים אלה כראוי, הדרך היחידה להבטיח את התפתחותם של ילדים בריאים בגופם ובנפשם היא לגדלם בתוך יחדה משפחתית, הבנויה מאב ואם המקדישים את כישוריהם המיוחדים לחינוך ילדיהם. ראייה חותכת לכך הן הבעיות הרגשיות והחברתיות התעוררות בקרב ילדים רבים שגדלו במשפחות הרוסות.

הבעיה השנייה במישור הפיזי, אותה פותרים חיי הנישואין, היא זו של תאוותיו של האדם. יצר המין הוא יצר עז שאינו יודע שבעה, מטריד את האדם ואינו נותן לו מנוחה. הנישואין משחררים את האדם מהתעסקות מופרזת ביצר זה ומאפשרים לו להתמסר להשגת מטרות חיוניות. אחד מצדיקי הדורות האמורא רב חסדא, ציין שהעדיפות הרוחנית שלו על חבריו במלחמת היצר נבעה מהעובדה שנשא אישה בגיל צעיר.

אך לא רק במישור הפיזי חיוניים הנישואין לאדם, אלא גם במישור הרגשי. האדם הוא מטבעו בריה חברתית ואין הוא יכול לחיות בודד. חיי בדידות ללא חברות עם הזולת יגרמו לו סבל עז אשר ימנע ממנו למצות את מלטי יכולתו ואמנם, הנישואין מעניקים לאדם חברה ומשחררים אותו מבדידותו, ובנוסף לכך הם מאפשרים את התהוותו ל הקשר הרגשי העמוק ביותר הקיים בין בני אנוש – האהבה שבין איש ואשתו.